

УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Соціальна ринкова економіка базується на пріоритеті соціального захисту, соціальної справедливості, соціальної ефективності над економічною та забезпечує кожній людині реалізацію права на гідне життя. Держава як соціальний інститут повинна розробляти та реалізовувати певні заходи з метою забезпечення прав та свобод людини, створення умов для максимальної реалізації можливостей кожного члена суспільства. Це потребує сприйняття соціальної політики як елемента життєдіяльності суспільства, його консолідації і сталого розвитку; організації захисту, в першу чергу, громадян, які з певних причин не можуть підтримувати суспільно визнаний рівень та спосіб життя. Створення в Україні умов для формування і, головне, реалізації соціальної ринкової економіки передбачає врахування особливостей соціальної політики як складової діяльності держави і суспільства.

Для України в сучасних умовах характерно поєднання певних елементів соціально-демократичного та ліберального підходів до формування та реалізації соціальної політики, що забезпечується системою державних гарантій та мінімальною підтримкою найбільш вразливих верств населення. В країні ще не до кінця сформовані умови соціально орієнтованої економіки – соціальна справедливість у розподілі; соціальна відповідальність держави, бізнесу, працівника; трипартизм у соціально-трудовах відносинах. Слід зазначити, що лише модель господарювання, яка базується на принципах соціальної ринкової економіки, може забезпечити високий рівень життя населення, недопущення бідності шляхом використання заходів та інструментів активної соціальної політики. Активна соціальна політика передбачає підтримку потенційно активних громадян, створення умов для творчої соціально-економічної діяльності, розширення соціального простору та свободи саморегуляції потенціалу людини, підвищення добробуту населення та його соціальної безпеки шляхом диференційованої адресної державної соціальної допомоги.

Україна з позицій соціальної та демократичної держави, як і будь яка сучасна європейська країна, постійно вирішує існуючі протиріччя між економічною і соціальною політикою та намагається сприяти розвитку людини на основі її активності в економічному, суспільному, соціальному житті. З цієї метою, наприклад, розробляється Концепція соціального розвитку України на 2013–2023 роки. Згідно з Концепцією пріоритетами для України у формуванні умов для гідного життя людини повинні бути: ефективна зайнятість; ефективна соціальна допомога дійсно тим, хто її потребує; вдосконалення пенсійної системи; посилення захисту найбільш вразливих категорій населення; посилення взаємодії, співпраці між соціальними партнерами.

Успішне вирішення завдань дасть можливість дійсно створити умови для всебічного розвитку людини на принципах пріоритету прав та свобод людини, солідарності та субсидіарності. А також реалізувати вищу мету та сенс існування держави – створювати умови для миру та злагоди, безпеки та справедливості в українському суспільстві; розвивати та удосконалювати інститут соціального партнерства на різних рівнях; гарантувати ефективний захист від соціальних та професійних ризиків. Досягнення цілей можливо лише на основі гідної праці.

Гідна праця ґрунтується на необхідності створення найкращих умов для соціального прогресу та розвитку в сучасних умовах та в майбутньому. МОП визначає гідну працю за компонентами, а саме – зайнятість, права, захист і діалог.

Гідна праця в Україні з позицій гідної зайнятості, за оцінками експертів Міжнародного бюро праці, характеризується досить низьким рівнем зайнятості порівняно із середніми показниками країн Центральної і Південно-Східної Європи. На кількість зайнятих впливає те, що рівень смертності перевищує рівень народжуваності у більшості регіонів України. Має місце зменшення частки найманих працівників та зростання рівня зайнятості серед самозайнятих та зайнятих у неформальному секторі економіки. Досить обмеженим є створення додаткових робочих місць. Має місце зниження рівня безробіття. На думку фахівців, це пов'язано з міграцією, як легальною, так і нелегальною. В цілому, як відмічають експерти Міжнародного Бюро праці, в Україні покращується становище на ринку праці. Для нього характерна висока гнучкість, однак, фактично низький рівень захисту працівників. Останній пояснюється ігноруванням з боку роботодавців законодавства про працю.

Підвищення соціальних стандартів, соціальних гарантій, середньої заробітної плати, зменшення заборгованості з виплати заробітної плати позитивно вплинуло на формування динаміки по скороченню бідності в Україні. Однак, мінімальна заробітна плата не достатня для забезпечення мінімального рівня життя. Заробітна плата не виконує своїх функцій, існують високий рівень диференціації доходів населення, економічна бідність, певна диспропорція в оплаті праці за статтю та галузевою ознаками.

Соціально орієнтована економіка розглядає трудову діяльність людини з урахуванням Концепції гуманізації праці, згідно якої праця не повинна шкодити фізичному, психологічному здоров'ю працівника. За результатами досліджень фахівців МОП в Україні, на жаль, не використовуються сучасні підходи до оцінки ризиків на робочих місцях. Система загальнодержавного соціального страхування на виробництві та професійного захворювання також є недосконалою, не забезпечує основ гідної праці. В Україні існує

проблема примусової та дитячої праці, що є недопустимим з точки зору гідної праці. Гендерний розрив у сфері праці (розмір заробітної плати, можливості кар'єрного росту) в нашій країні є більшим чім у ЄС.

Соціальна захищеність розглядається як критерій ефективності соціальної політики. Вона передбачає конституційне, законодавче забезпечення всього комплексу прав та гарантій людини. Соціальний захист, як невід'ємна складова гідної праці в Україні, перебуває на стадії активного переходу від ідеології державного опікування до якісної системи соціального захисту, і не лише державного, державної соціальної допомоги на основі диференційованого підходу до споживачів соціальних послуг. Надмірна централізація і державний монополізм у системі надання соціальних послуг, обмежена діяльність недержавних суб'єктів цього ринку, відсутність Державного класифікатора соціальних послуг, стандартів їх якості, низький рівень соціальних стандартів, відсутність збалансованості результатів економічного розвитку країни та соціальних видатків характеризує систему соціального страхування як неякісну та неефективну. Держава у системі соціального захисту основну увагу приділяє вразливим категоріям населення у вигляді матеріальної допомоги, яка є досить низькою, замість створення умов для праці різноманітним соціальним групам, і в першу чергу, працездатному населенню.

Гідна праця передбачає ефективний механізм соціального діалогу, цивілізованого розв'язування різноманітних соціально-економічних проблем. На даний час в нашому суспільстві існує досить вагома законодавча база, яка регламентує відносини у сфері праці між державою, роботодавцями і найманими працівниками. Однак, за результатами моніторингу експертів МОП, мають місце численні порушення договірних умов, особливо на виробничому рівні, а саме: затримка у виплаті заробітної плати, порушення домовленостей при наймі та звільненні працівників, порушення норм з режиму праці і відпочинку та інші. Соціальне партнерство, як форма реалізації співпраці та діалогу, виступає в Україні у формально примусовій моделі, а не є добровільно ініціативною, як це необхідно для ефективного соціального діалогу, про що свідчить досвід європейських країн.

Отже, формування та реалізація ефективної соціальної політики, регулювання економічних, трудових, соціальних відносин, створення якісної законодавчої бази з питань економічної та соціальної політики, розробка державних цільових соціальних програм, удосконалення державних соціальних стандартів, це все потребує існування дієвого механізму колективно-договірного регулювання питань соціального та економічного життя в Україні. За таких умов від соціальної політики низького безробіття, дешевих робочих місць, мінімальної підтримки всього населення, неефективної боротьби з бідністю, Україна повинна переорієнтуватися на політику гідної праці, сприятливих умов для формування і реалізації соціального капіталу, і головне, всебічного розвитку людини незалежно від її належності до економічно сильних або слабких верств населення.